

АЙНУЛІНДАЛЕ

МУЗИКА АЙНУРІВ

Був собі Еру, Єдиний, котрого на Арді величають Ілуватаром. І спершу сотворив він айнурів — Святих, котрі стали нащадками думки Його та пробували з Ним іще до сотворення всього іншого. І заговорив до них Еру, оповістивши музичні теми; і заспівали вони для Нього, і возрадувався Він. Проте довгий час айнури співали поокремо чи по кілька разом, а решта слухала: бо кожен із них збагнув тільки ту частину духу Ілуватара, з якої народився, а чуття братерства приходило дуже повільно. Утім, слухаючи, вони сподобувалися щоразу глибшого розуміння, і співи їхні ставали дедалі злагодженішими та гармонійнішими.

І сталося так, що Ілуватар скликав усіх айнурів і сповістив величну музичну тему, відкривши перед ними речі прекрасніші та дивовижніші, ніж явлені доти; і пишнота її вступу та розкіш фіналу так приголомшили айнурів, що вони поклонилися Ілуватарові й замовкли.

Тоді мовив до них Еру:

— З наспіву, що його сповістив вам, волюю, щоби ви у співзвуччі сотворили Величну Музику. Запалив я вас Пломенем Незнищенним, відтак нехай відкриються сили ваші й нехай кожен на власний розсуд прикрасить сей наспів своїми думками. Я ж сидітиму, і слухатиму, і радітиму, що через вас велична краса пробудилася в пісні.

Тоді голоси айнурів, неначе арфи та лютні, сопілки та сурми, віоли й органи, немов незліченні хори сло-

АЙНУЛІНДАЛЕ

воспівців, почали витворювати з наспіву Ілуватара величну музику; і зазвучали нескінченні, взаємозмінні, поєднані у співзвуччя мелодії, і нечутно розтеклися висотами та глибинами, й усі закутки оселі Ілуватара сповнилися ними до краю, і музика разом із відлунням вихлюпнулась у Порожнечу, і Порожнечі не стало. Відтоді айнури ніколи не створювали нічого подібного, та сказано, що після закінчення днів хори айнурів і Дітей Ілуватара скомпонують для Еру ще прекраснішу музику. Тоді теми Ілуватара буде зіграно правильно, і вони, щойно злетівши з уст, стануть Буттям, і тоді всі доконачно збагнуть його задум і кожен осягне розуміння іншого, і тоді Ілуватар із великої радості наділить думки творінь своїх таємничим огнем.

Але на ту пору Ілуватар сидів і дослухався, і тривалий час музика здавалася йому гарною, бо не було в ній фальшу. Та в той час, як розвивалася музична тема, в серці Мелькора зародилося бажання вплести в неї дещо з власних задумів, відмінних од наспіву Ілуватара: так він прагнув помножити значущість і славу відведеної йому партії. Адже він був обдарований найбільшими силами та знанням і почасти володів дарами усього братства. Тому що йому кортіло втілити власні творіння і тому що його дратувала незаповнена Порожнеча, на яку, здавалося, Ілуватар не зважав, і він часто самотиною добувався до безодень, шукаючи Незнищенний Пломінь. Мелькорові не вдавалося знайти Вогню, бо Вогонь був із Ілуватаром. Але в часи самотніх шукань у голові його зародилися думки, не схожі на думки решти братства.

Деякі з цих помислів він увіткав у свою музику, і навколо нього відразу ж виник дисонанс, і чимало айнурів, котрі співали поблизу, збентежилися, й у думки їхні закрився безлад, і музика обірвалася. Декотрі

СИЛЬМАРИЛІОН

ж айнури, замість дотримуватися власних міркувань, почали вторувати Мелькорові. Тоді дисонанс розрісся, а чутні попервах мелодії потонули в морі бурхливого шуму. Ілуватар же сидів і дослухався, а довкола його трону мовби нуртувала шалена буря, мовби темні хвилі боролись одна з одною в нескінченному непогамовному гніві.

Тоді підвівся Ілуватар, і айнури відчули, що він усміхається; і підніс він ліву руку свою, і нова тема, схожа й не схожа на попередню, залунала посеред бурі, зібравшись на силі й творячи новітню красу. Та Мелькорів дисонанс знову зметнувся шумливо і вступив у борню з нею, і вдруте поміж звуками зчинилася війна, навіть бурхливіша, ніж раніше, і багато айнурів збентежилось і припинило співати, і Мелькор переміг. Тоді знову підвівся Ілуватар, і айнури відчули, що обличчя його суворе; і підніс він правицю свою, і — о, диво! — посеред бентеги зринула третя тема, геть не схожа на інші. Бо спершу здавалася вона легкою та приємною, дзвінким плином ніжних звуків у витончених мелодіях, але її не можна було заглушити, бо вона ввібрала в себе могутність і глибочінь. І от, урешті, перед тронем Ілуватара линуло водночас начебто дві окремі, цілком різні мелодії. Одна — глибока, об'ємна та прекрасна, проте повільна і змішана з безмежним смутком, який гóловно й породжував її красу. Друга ж тепер досягла своєї цілісності, проте була галасливою, суєтною і багаторазово повторювалась: і не було в ній гармонії, а тільки шумливий унісон, як-от ревіння багатьох сурм, які на грають лише кілька нот. І намагалася вона несамовитим своїм звучанням поглинути іншу мелодію, але та інша перебирала її переможні ноти і вплітала їх у власний урочистий візерунок.

АЙНУЛІНДАЛЕ

У розпал цієї боротьби, після того як чертоги Ілуватара здригнулись і тремтіння вихлюпнулося у дотепер незворушну тишу, Ілуватар підвівся втретє, і обличчя його було жахливе. Тоді він здійняв угору обидві руки і єдиним акордом, глибоким, як Безодня, високим, як Небосхил, пронизливим, як світло очей Ілуватара, обірвав Музику.

А потім заговорив Ілуватар, мовивши:

— Могутні айнури, і Мелькор — наймогутніший серед них, але нехай знають він і решта айнурів: я, Ілуватар, явлю вам усе, щó ви заспівали, щоби ви побачили сотворене. Ти ж, Мелькоре, збагнеш, що я абсолютне джерело музики, і нікому не дано ні зіграти інакшу мелодію, ні, всупереч мені, змінити суццю. Той же, хто зважиться на це, стане моїм інструментом для сотворення таких дивовиж, які й на гадку йому не спадали.

Айнури перелякалися, та наразі не осягнули звернених до них слів, а Мелькора переповнив сором, із якого постав затаений гнів. Однак Ілуватар підвівся в сяйві й полишив прегарні краї, що їх він сотворив для айнурів; вони ж рушили слідом.

І на краю Порожнечі Ілуватар мовив до них:

— Узріть! Ось Музика ваша!

І він явив їм видіння, і дав зір тим, хто доти мав лише слух: і айнури угледіли перед собою новий видимий Світ, що у вигляді кулі вибруньковувався з Порожнечі, живився нею, та був інакшим. І вони дивились і дивувались, а у Світі в той час почала розгортатися власна історія, яка, здавалося їм, дихала й росла. І певний час айнури дивилися мовчки, а тоді Єдиний заговорив знову:

СИЛЬМАРИЛІОН

— Узрїть! Ось Музика ваша! Се спїв ваш, бо кожен знайде тут, у моєму замислі, явленому вам, те, що вважатиме власним винаходом або ж внеском. Ти ж, Мелькорє, пізнаєш усі потаємні думки свої та збагнеш, що вони — це тільки частка Цїлого, данина славі його.

І багато чого казав Ілуватар айнурам у той час, і оскільки кожен пам'ятав слова Його та знав музику свою, то вони чимало довідалися про те, щó минуло, щó є і щó постане, і лише кілька речей приховано було від них. Але ні поокремо, ні разом зібравшись, айнури не здатні побачити всього, бо тільки Еру єдиному відоме майбутнє, бо в кожену епоху з'являється щось нове та непередбачене, без коріння в минулому. І сталося так, що у видиві Світу, яке поставало перед ними, айнури угледіли те, що зродилося не з їхніх думок. Так вони з подивом помітили прихід Дітей Ілуватара й оселю, їм уготовану; і зрозуміли, що, трудячись над музикою, брали участь у приготуванні цієї оселі, хоч і не відали, що музика їхня призначена ще для чогось, окрім як бути прекрасною. Бо Дітей Ілуватара лише він єдиний замислив, і народилися вони разом із третьою темою. У першій же, яку запропонував Еру, їх іще не було, тому жоден із айнурів не причетний до їхнього сотворення. Відтак, угледівши Дітей, айнури полюбили їх — особливо за цілковиту відмінність, дивність і волю, за те, що в них відобразилася нова грань духу Ілуватара та відкрилася ще якась часточка його мудрості, яку за інших обставин не пізнали би навіть вони.

А Діти Ілуватара — то ельфи і люди, Первородні та Послідовники. Обираючи серед усіх пишнот Світу, величних чертогів, просторів і коловоротних світил, Ілуватар оселив їх у Глибинах Часу поміж незліченних зірок. І ця оселя — для тих, хто зважає лише на велич айнурів,

АЙНУЛІНДАЛЕ

а не на їхню подиву гідну вимогливість, або для тих, хто бере до уваги лише незмірні простори Світу, що їх не-настанно формують айнури, а не на ретельну точність, із якою вони облаштовують його зсередини, — могла би видатися маленькою. Хоча, щоби уявити все вповні, їм слід було б узяти цілу поверхню Арди за основу опори і так зводити її доти, доки шпиль вершини став би тоншим за голку. Та коли айнури узріли у видінні цю оселю й побачили, як там з'являються Діти Ілуватара, то думки і бажання наймогутніших звернулися до того місця. І головним поміж ними був Мелькор, так само як на початку він був найвеличнішим айнуром, котрий брав участь у творенні Музики. Він удавав (попервах навіть перед самим собою), наче бажає податися туди, щоб облаштувати домівку на благо Дітей Ілуватара, долаючи веремії спеки та холоду, які через нього сталися. Однак, насправді, замислив Мелькор підкорити своїй волі ельфів і людей, адже заздрих дарам, якими Ілуватар обіцяв наділити їх, і хотів сам володіти підданими та слугами, іменуватися Володарем і панувати над іншими.

Але й решта айнурів дивилася на цю оселю, розташовану на безмежних просторах Світу, що її ельфи називають Ардою — Землею. І серця їхні втішались світлом, і очі їхні, угледівши розмаїття барв, сповнювалися радістю, а рев моря змушував почувати щемливий неспокій. І поглядам їхнім відкрилися вітри та повітря, елементи, з яких було створено Арду: залізо, камінь, срібло та золото і ще чимало багатств — і з усього цього вода заслужила найбільшої похвали. Ельдари кажуть, що у воді животрепетна луна Музики айнурів і понині бринить відчутніше, ніж деінде на цій Землі; й багато Дітей Ілуватара досі чують непогамовні голоси Моря, хоч і не цілком розуміють, до чого дослухаються.

СИЛЬМАРИЛІОН

І от до води звернув свої помисли той айнур, котрого ельфи звать Ульмо і котрого Ілуватар навчив найкраще розумітися на музиці. На повітря та вітри зважив Манве, найшляхетніший із айнурів. Про структуру Землі подумав Ауле, якому Ілуватар дав знання й уміння ледве чи менші, ніж Мелькорові: проте насолоду і гордість Ауле черпає з подвижництва творення, зі створеної речі, а не з власництва чи панування, й тому роздає, а не нагромаджує і, звільнений од турбот, щоразу береться за нову роботу.

І заговорив Ілуватар до Ульмо, і мовив:

— Чи бачиш ти, як отут, у цьому маленькому володінні у Глибинах Часу, Мелькор пішов війною на твій уділ? Він наслав лютий холод незмірний, але не знищив краси твоїх водограїв, ані чистоти твоїх ставків. Узри сніг і вправну роботу морозу! Мелькор вигадав спеку та нестримний вогонь, але не висушив творінь твоїх, не притлумив остаточно музику моря. Узри-бо висоту і пишноту хмар та вічнозмінні тумани; почуй, як дощ шурхотить по Землі! Ті хмари мистецтво твоє наближають до Манве, друга твого улюбленого.

Тоді відказав Ульмо:

— Воістину, Вода нині чарівніша, ніж уявлялася сердцю моему, бо не моя потаємна думка породила сніжинку і не в моїй музиці було закладено шурхіт дощу. Я линутиму до Манве, щоби разом із ним вічно творити мелодії Тобі на втіху!

І Манве, й Ульмо від початку стали союзниками та найвірніше служили промислу Ілуватара.

Та не встиг Ульмо домовити, не встигли айнури надивитися на видіння, як воно зникло й заховалося від їх-

АЙНУЛІНДАЛЕ

ніх поглядів; і здалося їм, що тієї ж миті відкрилося щось нове — Пітьма, про яку раніше вони відали тільки в думках своїх. Однак краса видіння зачарувала айнурів, і вони заглибились у розгортання Світу, який там починав своє буття, і думи їхні сповнилися ним: попри те, що видиво зникло, історія не завершилась і не замкнулися кола часу. І дехто стверджував, ніби видива не стало якраз перед утвердженням Панування Людей і занепадом Первородних: тому-то, хоч Музика охоплювала все, валари не побачили на власні очі Пізніших Епох, або кінця Світу.

Занепокоїлись айнури, проте Ілуватар звернувся до них, мовивши:

— Знаю я прагнення ваше, щоб усе побачене сталося насправді, а не лише в думках: так само, як і ви постали, але й дещо по-іншому. Тому я кажу: Еа! Нехай Буде так! І пошлю я Пломінь Незнищений у Порожнечу, і буде він у серці Світу, і Буде Світ; і ті з вас, хто забажає, зможуть зійти туди.

І раптом айнури угледіли вдалині світло, схоже на хмару із живим огненним серцем; і зрозуміли вони, що то не просто видіння, що Ілуватар сотворив дещо нове: Еа — Світ, що Є.

Отак і повелося, що декотрі айнури досі живуть обіч Ілуватара поза межами Світу, а інші, і серед них найвеличніші та найясніші, з дозволу Ілуватара спустились у Світ. Але, чи то за велінням Єдиного, чи то за покликом любові, силам айнурів відтоді й надалі належало ввійти у Світ і обмежитися ним, і пробувати в ньому довіку, аж поки він стане завершеним, так що життя айнурів і Світу нерозривно сплелись. І тому наречено було їх валарами, Силами Світу.

Однак, увійшовши в Еа, валари попервах здивувалися й розгубилися, позаяк нічого з того, що вони ба-

СИЛЬМАРИЛІОН

чили у видінні, ще не було, все от-от мало розпочатися, наразі безформне і темне. Бо Велична Музика була тільки плодом і розквітом думки у Чертогах Безчасся, а Видіння — тільки передвістям. І от опинилися вони на початку Часу, і збагнули, що Світ був лише передчутий і передоспіваний, а їм судилось утілити його. Так у прадавні віки, яким загубився лік, розпочався титанічний труд валарів на теренах безмірних і недосліджених пустель, і тривав він доти, доки у Глибинах Часу серед просторих чертогів Еа настала та година і постало те місце, де було сотворено оселю Дітей Ілуватара. І в трудах цих головну роль відіграли Манве, Ауле й Ульмо; проте й Мелькор від початку брав у тім участь, і втручався у зроблене, і переінакшував його відповідно до власних бажань і намірів, і розпалив великі вогні. Тому, коли Земля була ще молодою та палахкотіла пломенем, Мелькор зажадав її і сказав іншим валарам:

— Це буде королівство мое; я проголошую його своїм!

Однак в умі Ілуватара Манве був братом Мелькора, й у другому наспіві, що зринув на противагу Мелькоровому дисонансу, йому було відведено головну роль: отож, Манве прикликав до себе безліч різноманітних духів, і вони спустилися на терени Арди, і допомагали йому стримувати Мелькора, щоби той не зумів остаточно завадити здійсненню творення і щоби Земля не вичахла передчасно. І Манве сказав Мелькорові:

— Володіння цього не привласниш злочинно, адже й багато інших трудилося тут не менше за тебе.

І зчинилася суперечка між Мелькором і рештою валарів; і цього разу Мелькор поступився й відбув до інших країв, і робив там, що йому заманеться, втім бажання заволодіти Королівством Арди не полишило його серця.